

№ 13, ст. 222.

10. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

УДК: 351.713:(339.543:629.4)

Прокопенко В.В.,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри морського та митного права
Національного університету
“Одеська юридична академія”

МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ МИТНИМ КОНТРОЛЕМ У РАЗІ ПЕРЕМІЩЕННЯ БАГАЖУ, ВАНТАЖОБАГАЖУ, ПАСАЖИРІВ У МІЖНАРОДНИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ СПОЛУЧЕННЯХ

Стаття присвячена дослідженню митних формальностей, пов'язаних із митним контролем, які виконуються у разі переміщення багажу, вантажобагажу, пасажирів у міжнародних залізничних сполученнях. Виявлено проблему щодо співвідношення із термінологією Митного кодексу України поняття «вантажобагаж», що пов'язана з його відправником, яким може бути і фізична, і юридична особа. З'ясовано, що законодавством України з питань митної справи передбачено здійснення митного контролю у вагонах поїздів міжнародного пасажирського сполучення, в тому числі і під час руху поїздів. Встановлено, що порядок проведення особистого огляду громадян у міжнародних залізничних сполученнях під час руху поїзду нормативно не врегульований.

Ключові слова: багаж, вантажобагаж, ввезення, вивезення, дія, митна формальність, митний контроль, митниця відправлення, митниця призначення.

Статья посвящена исследованию таможенных формальностей, связанных с таможенным контролем, выполняемых при перемещении багажа, грузобагажа, пассажиров в международных железнодорожных сообщениях. Выявлена проблема относительно соотношения с терминологией Таможенного кодекса Украины понятия «грузобагаж», связанная с его отправителем, которым может быть и физическое, и юридическое лицо. Выяснено, что законодательством Украины по вопросам таможенного дела предусмотрено осуществление таможенного контроля в вагонах поездов международного пассажирского сообщения, в том числе и во время движения поездов. Установлено, что порядок проведения личного досмотра граждан в международных железнодорожных сообщениях во время движения поезда нормативно не урегулирован.

Ключевые слова: багаж, грузобагаж, ввоз, вывоз, действие, таможенная формальность, таможенный контроль, таможня отправления, таможня назначения.

The article is sanctified to research of the custom formalities related to custom control, that is executed in case of moving of luggage, cargo luggage, passengers in international railway reports. A problem is educed in relation to correlation with terminology of the Custom code of Ukraine of concept «cargo luggage», that is related to his sender that there can be an and physical, and legal person. It is found out, that the legislation of Ukraine on questions custom business is envisage realization of custom control in the carriages of trains of international passenger report, including during motion of trains. It is set that order of realization of the personal review of citizens in international railway reports during motion to the train normatively not well-regulated.

Keywords: luggage, cargo luggage, importation, exportation, action, custom formality, custom control, custom of sending, custom of setting.

Постановка проблеми. Залізничний транспорт України є однією із провідних галузей в дорожньо-транспортному

комплексі країни, який забезпечує 82% вантажних і майже 50% пасажирських перевезень, здійснюваних всіма видами транспорту. Міжнародні залізничні сполучення пов'язані із перетином державного кордону, що зобов'язує перевізника та пасажирів дотримуватися прикордонних, митних правил, які встановлені національним законодавством. Нажаль дослідження проблематики правового регулювання переміщення через митний кордон України вантажів та пасажирів у міжнародному залізничному сполученні та проходження при цьому митних формальностей, пов'язаних з митним контролем, митним оформленням – відсутні.

Аналіз дослідження даної проблеми. Практично в кожному учбовому посібнику з митної тематики окремий розділ присвячений організації та проведенню митного контролю. І в спеціальній літературі достатньо уваги приділено дослідженню митного контролю, його принципів, форм і це публікації Н.М. Дукової, С.В. Ківалова, Н.О. Коваль, Д.В. Приймаченка, М.Г. Шульги. Крім того, низка дисертаційних досліджень було захищено в Україні, в яких предметом дослідження був митний контроль і це дослідження Ю.М. Дьоміна, Т.В. Корневої, А.В. Мазура, О.М. Тропіної. Деякі автори, а саме Є.В. Додін, С.А. Трофімов, досліджували специфіку здійснення митного контролю на морському транспорті. Нажаль, поза інтересами вчених і практиків зупинились питання дослідження митного контролю на інших видах транспорту, Більш того, порядок виконання митних формальностей, пов'язаних із здійсненням митного контролю, із виокремленням дій взагалі не проводився.

Враховуючи зміст поняття «митні формальності», яке надається в п. 29 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України (далі – МК України), стає зрозумілим, що кожна із них складається із комплексу конкретних дій і тому, **метою статті** є характеристика митних формальностей із виокремленням конкретних дій, які виконуються при здійсненні митного контролю багажу, вантажобагажу, пасажирів, що переміщуються через митний кордон України залізничним транспортом.

Виклад основного матеріалу. Для характеристики митних формальностей, пов'язаних виключно із митним контролем у

разі переміщенням багажу, вантажобагажу через митний кордон України залізничними транспортними засобами, перш за все необхідно розглянути змістовне наповнення термінів «багаж», «вантажобагаж».

Згідно ст. 1 Закону України «Про залізничний транспорт» багаж – це речі та інші матеріальні цінності, що відправляються пасажиром за окрему плату за наявності проїзних документів у багажному вагоні, який прямує в тому ж напрямку, що і пасажир, а вантажобагаж – вантаж, що перевозиться в пасажирських і поштово-багажних поїздах [1]. Аналіз розділу 22 Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України дозволяє зробити висновок, що багаж – це предмети загальною вагою до 200 кг (вагою окремого місця до 75 кг і довжиною не більше 3 м), що належать пасажирам, які мають проїзні документи і здають ці предмети для перевезення в багажному вагоні за окрему плату. Ознайомлення з розділом 28 цих Правил дозволяє стверджувати, що вантажобагаж – це предмети, що належать юридичним і фізичним особам, вагою окремого місця від 5 до 165 кг, що перевозяться в багажному вагоні за окрему плату без обмежень загальної ваги й без пред’явлення проїзних документів [2].

В розумінні МК України під супроводжуваний багаж підпадає поняття «багаж», яке використовується нормотворцем і в Законі України «Про залізничний транспорт», і в інших підзаконних нормативних актах з питань діяльності залізничного транспорту. Відносно поняття «вантажобагаж» та його співвідношення із термінологією МК України – є проблема, яка пов’язана з його відправником. Річ о тому, що відправником вантажобагажу може бути як фізична, так і юридична особа, тоді як і супроводжуваний багаж, і несупроводжуваний багаж згідно п. п. 34, 55 ч. 1 ст. 4 МК України належить виключно громадянам, якими відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 4 МК України є фізичні особи [3]. Якщо відправником є фізична особа, питань не виникає і в залежності від того, прямує цей вантажобагаж з цією особою на залізничному транспортному засобі чи ні – цей вантажобагаж буде вважатись або супроводжуваним, або несупроводжуваним багажем. Якщо відправником

вантажобагажу є юридична особа, то в розумінні МК України це є вантажним відправленням і, звісно, процедури митного контролю та митного оформлення значно відрізняються від таких процедур щодо фізичних осіб.

Зазначмо, що багаж, вантажобагаж перевозиться між митницями з накладенням ідентифікаційних засобів на упаковку, що унеможливує вилучення предметів з опечатаних місць або поміщення в такі місця без залишення видимих слідів їх пошкодження або упаковки. Також допускається перевезення багажу, вантажобагажу під забезпеченнями митних органів інших країн, відправника або залізниці за умови відповідності таких забезпечень вимогам, що висуваються до митних забезпечень, які використовуються митницями України. Негабаритні місця багажу, вантажобагажу можуть перевозитися без накладення митних забезпечень. У такому разі в супровідних документах повинен наводитися детальний опис багажу (вантажобагажу), а на багаж (вантажобагаж) може наноситися маркування або інші ідентифікаційні знаки з метою унеможливлення їх підміни.

Згідно ч. 2 ст. 326 МК України до митних забезпечень віднесені одноразові номерні запірно-пломбові пристрої, печатки, голографічні мітки, нанесення цифрового, літерного чи іншого маркування, ідентифікаційних знаків, проставлення штампів, взяття проб і зразків, складання опису товарів, транспортних засобів комерційного призначення, креслень, масштабних зображень, виготовлення фотографій, ілюстрацій, використання товаросупровідної документації тощо [3].

Найчастіше використовуються у міжнародних залізничних сполученнях для перевезення багажу, вантажобагажу такі митні забезпечення як одноразові номерні запірно-пломбові пристрої, печатки (в тому числі особисте митне забезпечення посадової особи митниці), нанесення маркування тощо.

Варто звернути увагу на товари, які заборонені до перевезень багажем, вантажобагажем. Так, згідно ст. ст. 15, 22 Угоди про міжнародне залізничне вантажне сполучення до перевезень багажем та вантажобагажем не допускаються:

всі вогнебезпечні, легкозаймисті, самозаймисті, вибухові, радіоактивні, їдкі та отруйні речовини, вогнепальна зброя, бойові припаси, а також речовини, які можуть завдати шкоди багажу інших пасажирів або залізниці;

предмети, які можуть вносити інфекцію або володіють смердючим запахом;

золото, срібло, платина і вироби з них, цінні папери, гроші металеві та паперові, справжні перли, дорогоцінні каміння та інші коштовності, предмети мистецтва (картини, статуї, художні вироби та ін.);

тварини, за винятком кімнатних тварин (собак, кішок, птахів і ін.) в клітинах або в іншій відповідній тарі, якщо це не забороняє ветеринарними правилами;

предмети, що становлять монополію поштового відомства хоча б однієї з країн, залізні дороги яких беруть участь у перевезенні [4].

При ввезенні на митну територію України багажу, вантажобагажу першою формальністю є повідомлення посадових осіб митниці про прибуття міжнародного залізничного сполучення та отримання відповідних документів, яка починається з дії – інформування працівником прикордонної передавальної станції посадову особу митниці про прибуття в пункт пропуску через державний кордон України (пункт контролю) поїзда міжнародного сполучення, у складі якого є багажні вагони. Наступною дією є візуальний огляд багажного вагона, яка здійснюється посадовою особою митниці в присутності прийомоздавальника та працівника станції проводить з метою перевірки цілісності багажу (вантажобагажу), накладених ідентифікаційних засобів. Якщо при огляді багажу, вантажобагажу було виявлено ознаки його пошкодження працівниками залізниці в присутності посадової особи митниці закривається (запаковується) з накладенням нових ідентифікаційних засобів і направляється в митницю призначення. При цьому у відповідному рядку здаточного списку посадовою особою цієї митниці вчиняється запис про складення акта про невідповідність та комерційного акта, які долучають до здаточного списку. Виконання цієї дії можливо

тільки при певних обставинах (наявності ознак пошкодження) і тому є факультативною.

Останньою дією цієї формальності є подання документів, які прийомоздавальник надає посадовій особі митниці.

Таким чином, аналізована митна формальність складається із наступних дій: інформування митницю про прибуття поїзда міжнародного сполучення, у складі якого є багажні вагони; візуальний огляд багажного вагону; накладення нових ідентифікаційних знаків та складання відповідних актів у разі виявлення невідповідності; подання документів.

Як бачимо, виконання першої та останньої дії покладається на працівника прикордонної передавальної станції, тоді як друга та третя дії проводяться спільно.

Наступна митна формальність – робота з наданими документами та прийняття відповідного рішення посадовою особою митниці.

Першою дією після отримання документів від прийомоздавальника є ознайомлення посадовою особою митниці з поданими документами, після чого вона проставляє на них відбитки штампа «Під митним контролем» у встановленому порядку. Наступною дією є перевірка та реєстрація посадовою особою митниці отриманих документів. Звертається увага на перевірку наявності усіх потрібних для митного контролю супровідних документів, а також відповідність накладених ідентифікаційних засобів даним, зазначеним у перевізних і супровідних документах. Вже на підставі поданих документів і результатів візуального огляду багажу (вантажобагажу), що перевозиться в багажному вагоні, посадова особа митниці відправлення визначає такий, що підлягає контролю з боку інших органів державної влади, а також послідовність такого контролю з урахуванням процедури попереднього документального контролю товарів у пунктах пропуску через державний кордон України.

Останньою дією є прийняття рішення про:
здійснення митного оформлення багажу (вантажобагажу);
направлення багажу (вантажобагажу) на митну територію України у митницю призначення під митним контролем;

повернення багажу (вантажобагажу) за межі митного кордону (у тому числі за заявою вантажовласника або вантажоперевізника);

неможливість пропуску багажу (вантажобагажу) на митну територію України.

Таким чином, митна формальність роботи з наданими документами та прийняття відповідного рішення посадовою особою митниці складається із наступних дій: ознайомлення посадовою особою митниці з поданими документами; перевірка та реєстрація посадовою особою митниці документів; визначення посадовою особою виду державного контролю та форми його проведення; прийняття рішення [5].

У випадку прийняття рішення щодо направлення багажу, вантажобагажу на митну територію України у митницю призначення під митним контролем виникає необхідність виконати наступну формальність – оформлення внутрішнього транзиту, яка, на наше переконання, є складовою митного оформлення.

У випадку прийняття рішень щодо повернення багажу (вантажобагажу) за межі митного кордону або неможливість пропуску багажу (вантажобагажу) на митну територію України виконується митна формальність, пов'язана із митним оформленням щодо відмови в митному оформленні.

У разі прийняття рішення щодо здійснення митного оформлення багажу (вантажобагажу) у прикордонній передавальній станції виконується митна формальність щодо проведення митного огляду (переогляду) багажу, вантажобагажу, яка буде розглянута нижче.

У разі вивезення багажу, вантажобагажу за межі митної території України митні формальності, пов'язані із митним контролем здійснюються двічі – в митниці (станції) відправлення та в митниці призначення (прикордонній передавальній станції). В митниці відправлення посадова особа митниці здійснює огляд (переогляд) багажу, вантажобагажу, причому при здійсненні огляду (переогляду) багажу, вантажобагажу, вантажовідправником якого є фізична особа, необхідно керуватись нормами ст. 339 МК України, при

здійсненні огляду (переогляду) вантажобагажу, вантажовідправником якого є юридична особа, необхідно керуватись нормами ст. 338 МК України.

У разі проведення огляду (переогляду) багажу, вантажобагажу фізичної особи виконуються наступні дії: прийняття рішення про проведення огляду та формування складу учасників (інформування власника багажу або його уповноваженої особи, представника залізниці); безпосереднє проведення митного огляду; фіксація результатів огляду (складення відповідного акту).

У разі проведення огляду (переогляду) багажу, вантажобагажу юридичної особи виконуються наступні дії: аналіз результатів застосування системи управління ризиками та інформування керівника відповідного підрозділу митниці для прийняття рішення про проведення огляду; оформлення рішення;

інформування перевізника, вантажоодержувача; безпосереднє проведення огляду; складання акту проведення огляду.

В митниці призначення (прикордонній передавальній станції) виконуються наступні митні формальності:

повідомлення митницю призначення про прибуття поїзда міжнародного сполучення, у складі якого є багажні вагони (здійснюються наступні дії: інформування посадкових осіб митниці призначення; передання перевізних і супровідних документів);

робота з наданими документами і прийняття відповідного рішення посадовою особою митниці (здійснюються наступні дії: ознайомлення посадовою особою митниці з поданими документами; проведення перевірки багажного вагону; складання відповідних актів у разі виявлення невідповідності; перевірка та реєстрація посадовою особою митниці документів; прийняття рішення.

За результатами перевірки посадова особа митниці призначення приймає одне з таких рішень:

про пропуск багажу (вантажобагажу) через митний кордон України;

про неможливість пропуску багажу (вантажобагажу) через митний кордон України.

У випадку прийняття рішення про неможливість пропуску багажу (вантажобагажу) через митний кордон України виконується митна формальність, пов'язана з митним оформленням щодо відмови у митному оформленні.

Вважаємо доречним звернути увагу на переміщення через митний кордон України пасажирів залізничними транспортними засобами.

Відповідно до п. 37 Типової технологічної схеми здійснення митного контролю залізничних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон митний контроль товарів (особистих речей), що належать пасажирам, і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, здійснюється посадовими особами митних органів у зонах митного контролю в межах пунктів пропуску (пунктів контролю) в оглядових залах, на перонах вокзалів залізничних станцій, у вагонах поїздів міжнародного пасажирського сполучення [6].

Зрозуміло яким чином проводиться митний контроль в оглядових залах, на перонах вокзалів залізничної станції, але не зрозуміло як такий контроль проводиться у вагонах поїздів міжнародного пасажирського сполучення, особливо коли у посадової особи митниці є підстави вважати, що громадянин, який прямує через митний кордон України або перебуває в зоні митного контролю, приховує предмети контрабанди чи товари, які є безпосередніми предметами порушення митних правил або заборонені для ввезення, вивезення чи транзиту. Виникає питання, а в якому місці поїзду міжнародного залізничного сполучення повинен проводитися особистий огляд громадянина, особливо коли деякими міжнародними угодами передбачається здійснення спільного контролю під час руху поїздів на окремих відрізках залізничних ліній (ст. 15 Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь щодо організації спільного контролю в пунктах пропуску на українсько-білоруському державному кордоні [7], ст. 4 Угоди між Кабінетом Міністрів

України та Урядом Російської Федерації про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні [8])?

Згідно ч. 5 ст. 340 МК України особистий огляд проводиться в ізолюваному приміщенні, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам. Звісно, що таке приміщення в міжнародному пасажирському сполученні відсутнє. Провести в купе особистий огляд практично неможливо через обмежені розміри приміщення та і не слід забувати про обов'язкову присутність при проведенні такого огляду у приміщенні як мінімум 4-х осіб (посадової особи митниці, двох понятих та громадянина, відносно якого проводиться такий огляд). В цьому випадку вихід тільки один – проведення особистого огляду в оглядовому залі прикордонної залізничної станції якоїсь із сторін міжнародної угоди щодо спільного контролю. Нажаль, нормативне врегулювання описаної вище ситуації як в національному законодавстві, так і в міжнародних угодах відсутнє. Вважаємо необхідним рекомендувати відповідним органам публічної влади внести відповідні зміни до митного законодавства України щодо вирішення проблеми проведення особистого огляду громадян у міжнародних залізничних сполученнях.

Висновки. Встановлено, що при ввезенні багажу, вантажобагажу на митну територію України виконуються наступні митні формальності, пов'язані із митним контролем: у митниці відправлення – повідомлення про прибуття поїзда міжнародного сполучення та отримання відповідних документів; робота з наданими документами та прийняття відповідного рішення посадовою особою митниці; митний огляд (переогляд) багажу, вантажобагажу, який може бути проведений як у митниці призначення, так і у митниці відправлення.

При вивезенні багажу, вантажобагажу на митну територію України виконуються наступні митні формальності, пов'язані із митним контролем: у митниці відправлення – митний огляд (переогляд) багажу, вантажобагажу; у митниці призначення – повідомлення про прибуття поїзда міжнародного сполучення та отримання відповідних документів; робота з наданими

документами та прийняття відповідного рішення посадовою особою митниці.

Література:

1. Про залізничний транспорт: Закон України від 04 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 40. – Ст. 183.
2. Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України : наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27.12.2006 р. № 1196 // Офіційний вісник України. 2007. – № 26. – Ст. 1065.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 552.
4. Угода про міжнародне вантажне залізничне сполучення (УМВС) від 01.11.1951 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 22. – Ст. 919.
5. Інструкція про взаємодію посадових осіб митних органів, що здійснюють митні процедури з багажем і вантажобагажем, переміщуваними в багажних вагонах, і працівників залізниць України: наказ Державної митної служби України та Міністерства транспорту та зв'язку України від 18.09.2008 р. № 1019/1143 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 95. – Ст. 3151.
6. Типова технологічна схема пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 451 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 40. – Ст. 1546.
7. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь щодо організації спільного контролю в пунктах пропуску на українсько-білоруському державному кордоні від 14.12.1995 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 94. – Ст. 3238.
8. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні від 18.10.2011 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 90. – Ст. 3995.